

İnşaat İşgücü Piyasasında Yeni Aktörler ve Yeni Çatışmalar: Türkiyeli İşçilerin Gözünden Suriyeli İnşaat İşçileri¹

Sidar ÇINAR*

Öz: Bu çalışma inşaat işgücü piyasasına katılan Suriyeli işçilerin varlığını yerli işçilerin nasıl gördüklerini konu etmektedir. Türkiye’de taşeronlaşma ile inşaat işgücü piyasasının çeşitli yerli ve göçmen gruplar üzerinden oluşturulan çok katmanlı yapısına en son katılanlar Suriyeli işçilerdir. Dolayısıyla yerli işçi grupları arasında rekabetin belirleyici olduğu çatışmalı ilişkiler üzerinden kurulan dengelere Suriyeli işçiler yeni bir boyut kazandırmıştır. Bu çalışmada göçmen grubun çatışmalı ilişkilere nasıl dahil olduğunu analiz edilecektir. Bu araştırmanın bulguları, Diyarbakır’da nitel araştırma yöntemlerinden derinlemesine mülakat tekniğiyle 32 inşaat işçisi ile yapılan saha araştırmasının etnik karşılaşmalar ile ilgili kısmına ait bulgulara dayanmaktadır. Araştırma bulguları göstermektedir ki, inşaat işgücü piyasasında işçiler arasındaki rekabet yoğunudur. Özellikle Suriyeli göçü ile birlikte bu rekabet daha da yoğunlaşmış ve yerli işçilerin pazarlık güçleri azalmıştır. Bu araştırma Suriyeli işçilerle yerli işçiler arasındaki gerilimlerin nasıl oluştuğunu açıklamaktadır.

Anahtar kelimeler: Suriyeli inşaat işçileri, inşaatta taşeronlaşma, etnik çatışma, göçmen işgücü

New Actors and New Conflicts in the Construction Sector: Syrian Workers from the Perspective of Local Workers

Abstract: This article discusses the presence of Syrian workers from the perspectives of native workers in the construction sector. Syrians are the latest group who entered the ethnically multi-layered Turkish construction labour force that leads to the fierce competition among various worker groups. The features like ethnicity, family relations and the city-origin define these various groups among workers. Syrian workers reshape the hierarchy among construction labour force and caused new confrontations among Turkey’s different ethnic identities. This research examines these dynamics from the perspectives of native workers based on the findings of qualitative research. In-depth interviews were conducted among domestic workers (N=32) in Diyarbakır in 2015. The research findings show that there is a

¹ Bu makale yazılırken okuyup hataları düzelten ve önerilerde bulunan Doç. Dr. Saniye Dedeoğlu’na ve sevgili arkadaşım Yard. Doç. Dr. Nurdan Atalay-Güneş’e teşekkür ederim.

* Yard. Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi, İktisat Bölümü

competition among construction workers for available job opportunities. After the arrival of Syrian migration the competition among construction workers has intensified and the bargaining power of all workers in Turkey have decreased. This paper examines the confrontations between native workers and Syrian workers in the construction sector in Turkey.

Keywords: Syrian construction workers, subcontracting in the construction sector, ethnic confrontation, migration labour.

Giriş

Göçmenler inşaat sektörü için önemli bir işgücü kaynağı olarak ortaya çıkmaktadır. Göç hareketleri ve inşaat işçiliği arasındaki ilişki farklı biçimler alabilmektedir. Mesela gelişmekte olan ülkelerde inşaat işçilerinin önemli bir kısmı kırdan kente göç eden birinci kuşak göçmenlerden oluşmaktadır. İnşaat işçiliği kırdan kente göçerlerin işgücü piyasasına ilk giriş güzergahlarından birisidir (ILO, 2001: 11; Jason, 2007: 8; Mitullah ve Wachira, 2003: You-Jie ve Fox, 2001: 34). İnşaat işçiliğinin özellikle düşük vasıflı işleri uluslararası göçle herhangi bir ülkeye gelenlerin veya herhangi bir ülkenin içindeki belirli etnik grupların yoğunlaştığı çalışma alanlarından birisidir.

Göçmenler için işgücü piyasasına inşaat işçiliğinin giriş niteliği taşımasının önemli nedenlerinden birisi sektörün düşük vasıflı işgücü talebidir (Abdul-Aziz, 2001: 792; Fellini vd., 2007). Özellikle vasıfsız göçmenler için inşaat, işgücü piyasasına daha kolay bir giriş olanağı sunmaktadır. Özellikle göç ettikleri ülkelerdeki yasal haklardan yararlanamayan, kayıtdışı çalışan göçmen işçiler işverenleri karşısında daha savunmasız durumda kalırlar (ILO, 2009; Harroff-Tavel ve Nasri, 2013; Toksöz, 2008), iş kazası riskine (Abdul-Aziz, 2001: 795), kötü barınma ve kötü yaşam koşullarına maruz kalma durumuna (Harroff-Tavel ve Nasri, 2013; Olimova ve Bosc, 2003; Toksöz, 2008; You-Jie ve Fox, 2001) karşı daha açıktırlar. İş güvenliği uygulamalarından tamamen dışlanmaktadırlar. Bazı araştırmaların ifade ettiği gibi kendi ülkelerinin dışında çalışan göçmen inşaat işçileri için dil sorunu onların vasıflı/yarı vasıflı işlere geçişini zorlaştırmaktadır (Abdul-Aziz, 2001: 793; Debrah ve Ofori, 2001: 154).

Türkiye’de inşaat sektöründe uluslararası göçlerle gelenlerin çalışma deneyimlerine dair yapılan araştırmalar son derece sınırlıdır. Bu konuda yapılan bir araştırmaya göre Suriye’deki iç savaş ve Suriyeli göçü öncesinde Türkiye’de inşaat sektöründe özellikle Türkmenistan, Gürcistan, Azerbaycan ve Afganistan’dan gelen göçmenler çalıştırılmaktadırlar ve bu göçmen işçiler inşaatlarda özellikle vasıfsız işleri yapmaktadırlar (Toksöz, 2008). Son yıllarda iç savaştan kaynaklı olarak gerçekleşen Suriyeli göçünden Türkiye’nin inşaat işgücü piyasası da yakından etkilenmiştir. Suriyeli göçmenler üzerine yapılmış araştırmalara göre Suriyeli işçiler, işverenler için işgücü maliyetlerini azaltabilecekleri yeni bir işgücü kaynağıdır. Diğer taraftan yerli işçiler için de bir tedirginlik kaynağıdırlar (Bidinger, 2015; Erdoğan,

2014; Lordoğlu ve Aslan, 2015). Suriyeli göçünün inşaat sektörüne olan etkilerini incelemek amacıyla yazılmış bu makalenin, iki temel sorusu bulunmaktadır: Suriyelilerin inşaat işgücü piyasasında mevcut durumlarını incelemek ve aynı zamanda yerli işçilerin Suriyeli işçilerin varlığına yönelik tutumlarını sorgulanmaktır. Bu analiz, Türkiye’de inşaat işgücü piyasasının etnisiteye göre katmanlaşmasının bu sektörün ve ülkenin dinamikleri içerisinde nasıl kendisini yeniden ürettiğini ve Suriyeli işçileri bu katmanlaşmada nasıl konumlandığını gösterecektir.

Araştırmanın Yöntemi

Saha çalışması 2015 yılının Mart-Haziran döneminde Diyarbakır şehir merkezinde TÜBİTAK tarafından desteklenen 114K629 numaralı “Taşeronlaşmanın İnşaat İşçileri Üzerindeki Etkileri” başlıklı araştırma projesi çerçevesinde yapılmıştır. Saha çalışması için Diyarbakır’ın seçilmesinin temel nedenlerinden birisi inşaat işçiliği de dahil olmak üzere mevsimlik işgücü göçünün yaygın olduğu “tahmin edilen” kentlerden birisi olmasıdır. Ayrıca özellikle işgücü piyasası üzerine yapılan çalışmalar açısından bakıldığında daha az sayıda araştırmaya mekan olmuş bir kenttir. Alan araştırmasında derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır. Toplam 32 işçi ile mülakat yapılmıştır. Mülakatların yapıldığı mekanlar kafeler, işçi kahveleri, inşaatlar ve işçilerin evleri olmuştur. Mülakatların süresi bir saatle bir saat on dakika arasında değişmektedir. Bazı mülakatlar işçilerin işten çıktığı saatlerden sonra işçilerin evlerinde ve kafelerde yapılmıştır. İşçi kahvelerinde yapılan mülakatlar, burada o anda bulunan ve görüşme talebini kabul eden işçilerle yapılmıştır. İnşaatlarda yapılan mülakatlar şantiyelerin içinde yönetim, dinlenme, çay ocağı olarak kullanılan yerlerde yapılmıştır. Mülakat yapılan işçilerin bir kısmına tanıdıkları veya akrabalarından oluşan referanslar aracılığıyla ulaşılmıştır. İlk işçi kahvesi ziyareti de bu şekilde gerçekleşmiştir.

Mülakat yapılan işçilerin önemli bir kısmı usta işçilerden oluşmuştur. Saha çalışmasından önce beklenmeyen bir durum, emek gücü sağlayan taşeronluk ile inşaat işçiliğinin oldukça geçişken iki kategori olarak karşılaşılmıştır. Bu durumda daha önce öngörülmediği halde emek gücü sağlayan taşeronlarla da mülakatlar yapılmıştır. Bu kategori taşeronluktan farklı olarak şirket gibi formel ve kurumsal bir yapıya sahip olmamasıdır. Bağlantı halinde olduğu inşaat işçilerinden oluşan işçi grubunun genişliğine bağlı olarak emek gücü sağlayan taşeron kategorisi değişebilir. Bazen emek gücü sağlayan taşeronlar inşaat işçisine dönüşebilir veya tam tersine çok sayıda işe erişimin olduğu dönemlerde inşaat işçiliğinden emek gücü sağlayan taşeronluğa doğru geçiş söz konusu olabilir. Dolayısıyla görüşülen bazı işçilerin geçmişte taşeronluk deneyimleri veya emek gücü sağlayan taşeronların inşaat işçiliği deneyimleri vardır.

Araştırmanın temel sorusu inşaat işçilerinin taşeronluğa dayalı çalışma ilişkileri içindeki konumlarının ve çalışma koşullarının, işçilik deneyimlerinin taşeronlaşma tarafından nasıl biçimlendirildiğini anlamaktır. İnşaat sektöründe

taşeronlaşma, üretim sürecinin risklerini ve sorumluluklarını çalışma hiyerarşisinin en altında yer alan işçilere doğru aktarmaktadır. Aynı zamanda bu sistem, işçilerin çalışma ilişkilerini ve koşullarını belirlediği kadar işçilerin kendileri arasındaki ilişkilerini hatta toplumsal cinsiyet rollerini de belirlemektedir. Dolayısıyla bu araştırma çalışma ilişkileri, çalışma koşulları, göçmenlik deneyimleri ve toplumsal cinsiyet rollerinin taşeronlaşma içinde oluşan işçilik deneyimleri üzerinden nasıl üretildiğini açıklamaya çalışan alt bölümlerden oluşmaktadır. Bu makalede kullanılan bulgular saha çalışmasının etnik karşılaşmalar ve Suriyeli işçilerle ilgili olan kısmına aittir. Suriyeli işçilerin inşaat işgücü piyasasına etkilerini içeren söz konusu kısımda farklı yerlerden göç ederek gelmiş işçilerin birbirleri ile karşılaşmalarından etnik kimliklerinin nasıl yeniden üretildiği, inşaat işgücü piyasasının akrabalığa, hemşeriliğe, etnisiteye dayalı olarak oluşan çok katmanlı yapısı anlaşılmaya çalışılmıştır. Araştırma kapsamında görüşülen işçilerin farklı gruplar arasındaki konumlanmaları ortaya çıkaran anlatımlarına Suriyelileri de dahil etmesi onları, inşaat işgücü piyasasının çok katmanlı yapısı içerisinde dikkate değer bir grup haline getirmektedir. Bunun bir sonucu olarak söz konusu çok katmanlı yapıya Suriyeli göçmenlerin nasıl bir etki yaptığı da araştırma kapsamında incelenmiştir. Dolayısıyla bu çalışma doğrudan inşaat sektöründe işgücüne katılan Suriyelilerin deneyimlerini değil Suriyeli işgücünün inşaat işgücü piyasasını nasıl etkilediği ve göçmen emeğine dayalı olarak şekillenen inşaat işgücü piyasasına yeni katılan göçmen grupların var olan katmanlı yapıyı nasıl değiştirdiği Türkiyeli işçilerin gözünden açıklanmaktadır.

İnşaatın Taşeronlaşma ve Taşeronlaşma Sistemi Nasıl Bir İşçi Profiline İhtiyaç Duyar?

İnşaat sektöründe taşeronlaşmanın amaçlarından birisi, şirketlerin inşaat yapma işini taşeronla verip inşaat işçisini sürekli olarak istihdam etmekten kurtulmaktır (Chiang, 2009: 81; Eccles, 1981: 453; Manu vd., 2013: 1020; Üsdiken vd. 1989). Özellikle büyük ölçekli şirketlerin ortaya çıkan atıl kapasitelerini her an kayıt dışına kaydırabilecek bir kurumsal yapıya sahip olmaması nedeniyle emek maliyetini ancak daha küçük şirketlerle kurdukları taşeron ilişkiler üzerinden azaltabilirler. Emek maliyetini azaltma amacı “sektörün ağırlıklı olarak küçük işletmelere dayanan yapısı ile birleşince kayıt dışı istihdam da kolaylaşmaktadır” (Toksöz, 2008: 7). Bu yüzden inşaat sektöründeki taşeronlaşma, “enformelleşmeye neden olarak hem enformel şirketlerin hem de buralarda enformel olarak çalışan işçilerin sayısını artırmaktadır” (Wells, 2007: 90). Taşeronlaşmanın yarattığı enformel ilişkiler ağı sayesinde küçük şirketler “bir üstteki şirketi, iş yükünden ekipman ve işgücü maliyetinden, zaman baskısından kurtarmaktadırlar” (Sözen ve Küçük, 1999: 216).

Taşeronlaşma ile birlikte inşaat şirketleri inşaat işçilerini dolaylı olarak istidam etmektedirler. Pek çok araştırmaya göre inşaat işçilerinin işverenleri arasında inşaatın esas sahibi olan şirket yerine işçilerin işverenleri olarak taşeronlar önemli bir kategoriye oluşturmaktadır (ILO, 2001: 17-19; Krings vd., 2011: 467;

You-Jie ve Fox, 2001: 35). Taşeron zincirinin işçilere ulaştığı yer bazı durumlarda emek gücü sağlayan taşeron vasıtasıyla olabilmektedir (Winch, 1998: 531-532). Bu makalenin bulgularının dayandığı saha çalışması göstermektedir ki, emek gücü sağlayan taşeronların, işçilerin istihdamlarında önemli bir rol oynamaları bu aktörleri, inşaat işgücü piyasası açısından önemli kılmaktadır. Emek gücü sağlayan taşeronlar (labour-only subcontracting), işçiler arasından, müteahhitlerle ve taşeronlarla güven ilişkileri kurmayı başarmış, belirli bir miktar sermayesi olanlar arasından taşerona dönüşen bir kategoridir. Emek gücü sağlayan taşeronluk tamamen enformel olarak yapılan bir iştir. Emek gücü dışındaki tüm üretim girdilerini müteahhit veya taşeron karşılarken, emek gücünü sadece taşeronlar sağlamaktadırlar. Örneğin inşaat için gerekli malzemeleri taşeronların veya müteahhitlerin sağlaması koşuluyla herhangi bir bina inşaatının sıva ve boya işini söz konusu taşeronların kendi deyimleri ile “malzemesiz” olarak alırlar. İşin alım sürecini tamamen piyasa koşulları belirler. Taşerona veya müteahhide en düşük fiyatı veren emek gücü sağlayan taşeron işi almaktadır.

Emek gücü sağlayan taşeronların esas olarak yaptıkları iş, işçileri bulmak, çalıştırmak ve onlara ücretlerini ödemektir. Yani işin yapılması için gerekli vasıflara sahip işçileri bir araya getirip, çalışma süreci boyunca onların denetimini üstlenirler. Bir üstteki taşeron, emek gücü sağlayan taşeronla anlaşarak, ücretlerin ödenmesi, çalışma saatleri, işin zamanında bitirilmesi gibi konularda sorumluluğu tamamen üstlerinden atmışlardır. Bunların yanında taşeronların başka sorumluluklarını da devretme istekleri, emek gücü sağlayan taşeronların maliyetini karşılayamadığı ancak işçiler için hayati derecede önemli olan sosyal güvenlik, iş güvenliği gibi meselelerde zafiyet oluşmasına neden olabilmektedir.

Emek gücü sağlayan taşeronların herhangi bir inşaat işini almak için kendi aralarında oluşturdukları rekabet, işin fiyatını önemli ölçüde düşürerek işçilerin ücretlerini ve çalışma koşullarını olumsuz etkileyen en önemli nedendir. Daha düşük bir fiyatla çalışan taşeron için kazancını koruyabilmenin tek yolu emek gücünün maliyetini azaltmaktan geçmektedir. Bunun bir yönü işçileri olabildiği kadar düşük ücret karşılığında hızlı çalıştırmak iken, diğer yönü işçilerin, iş güvenliği, barınma ve beslenme gibi yaşamsal önemdeki giderlerini mümkün olduğu kadar azaltmaktır. İşçileri daha düşük ücretle daha hızlı çalıştırmak, işin daha kısa sürede ve daha az maliyetle bitirilmesi anlamına gelmektedir. Denilebilir ki, emek gücü sağlayan taşeronlar bir üstteki taşerondan devraldıkları aşırı iş yükü ve zaman baskısını işçilere doğru aktarırlar. Ancak işçilere doğru aktarılan iş yükü ve zaman baskısı taşeronların kendi aralarındaki rekabetin bir sonucu olarak işi ucuza almaları nedeniyle ağırlaşmaktadır.

Taşeronların işi daha ucuza almak için giriştikleri rekabet, işçiler arasında da benzer şekillerde tekerrür etmektedir. İş düşük fiyatla alan taşeron, üretim maliyetini mümkün olduğu kadar azaltmak için daha ucuza çalışacak işçileri tercih edecektir. Diğer taraftan işçiler de işe girebilmek için diğer işçilere göre daha düşük ücret karşılığında çalışacaklarını ifade ederek ortalama ücret düzeyini

düşürmektedirler. Her bir işçi işe girebilmek için diğer işçilere göre daha ucuza çalışmaya istekli olduğu için işçiler arasında ücretleri düşüren rekabet oluşmaktadır. Bu rekabet işçiler arasındaki sınıfsal dayanışmayı parçalarken aynı zamanda akrabalık, hemşerilik, etnisite gibi başka eksenlerde dayanışma biçimlerinin kurulmasını sağlayarak, işçiler arasında bu eksenlerde kamplaşmaya da neden olmaktadır. İşçiler arasında akrabalık, etnisite, hemşerilik gibi zeminlerde dayanışmanın kurulmasının en önemli nedeni inşaat işçilerinin ekipler halinde çalışmaları ve bu ekiplerin de söz konusu eksenler üzerinden örgütlenmesidir. Bu durumda tek tek işçilerden ziyade aslında her bir işçi ekibi işe girebilmek için aynı işe girmeye aday olan diğer işçi ekiplerine göre daha ucuza çalışacaklarını taşeronlara ifade etmektedirler. İşçi ekiplerinin söz konusu kurulma biçimi, ekiplerin kendi aralarındaki ücretleri düşüren rekabeti ile birlikte düşünüldüğünde çoğunlukla etnik köken, hemşerilik üzerinden gerilimli ilişkilerin kurulmasına neden olmaktadır. Örneğin başlangıçta işe girebilmek için işçi ekiplerinin diğerlerini dışarıda bırakmak adına ücreti düşürmeleri ilerleyen süreçte etnik farklılıkların neden olduğu gerilimler olarak ortaya çıkarmaktadır. Aynı şantiyede çalışan birbirinden farklı yerlerden göç ederek gelmiş işçi ekipleri arasında rekabetin arttırdığı gerilimin her an etnik bir çatışmaya dönüşebilme ihtimalinin yüksek olduğu aşağıdaki ifadede görülebilmektedir.

(işçi 5) ...Birbirimizi çok dövmüşüz. Yine Yalova'da depremden sonra Yalova Devlet Hastanesinin inşaatında çalışıyoruz. Yedi yüz elli kişi yemek kuyruğundayız. Bir baktık ki çadırın içinde sesler yükseldi kalabalık oldu. Gittik bir tane Laz bir tane Karanlı sıra için birbirine girmişler. Onların yüzünden orada yedi yüz elli kişi birbirine girdi. Kimisinin kafası kırıldı kimisinin kolu kırıldı. Neler olmadı.

Ancak her zaman açık çatışma durumu kamplaşmanın tek göstergesi değildir. Bunun yanında olağan zamanlarda yaşanan, grupların birbirlerini dışlayıcı davranışlarından da söz edilebilir. Aşağıdaki konuşmada Kürt oldukları için dışlandıklarına dair herhangi bir açık ifade görünmemektedir. Ancak onlara iş vermeme, çalışmalarını engelleme, kötü yemek ve yatak verme gibi davranışlarla istenmedikleri anlatılmaktadır.

(işçi 23) Beşiktaş'ta çalıştık İstanbul'da ... abi (taşeron) bizi buradan apar topar, ilk kez uçağa biniyorum. Gittiğimiz şirket hepsi Karadenizli... En son şantiye şefi çağırdı dedi siz ne iş yapıyorsunuz. Abi dedim hangi işe elimizi atıyoruz bırakmıyorlar. Kim bırakmıyor dedi. Dedim bu demirci bırakmıyor... İş sahibi geldi, demircilerin kalfası, dedi benim adamlarıma yetmiyor bırak işi. Dedim hadi köprü'nün dibine. En son yemek sırasına gidiyoruz en son sırada kalıyoruz. Yemek sırası da geldi herkese yemek dağıttılar. Ben kendimi kovdurmak istiyorum artık. Diyorum kavga çıkartayım beni kovsunlar. Adamlar kovmuyorlar. Boş boş para veriyorlar, kovmuyorlar. En son yemek sırası bana geldi. (aşçı) Kepçeyi almış kazana

sürtüyor. Dedim bu nedir?, dedi çorbadır. Dedim bu nasıl çorba. Biraz da küfürlü konuştum. Hemen aşçı çıktı gitti şantiyeye. Hemen telefon geldi ...abi dedi ne olmuş? Dedim bir şey yok, dedim bizi kovsunlar, adamlar bizi kabullenmiyor burada. Yemek vermiyor. Yattığımız yer affedersin köpekler bile orada kalmazdı.

Dolayısıyla inşaat işgücü piyasası, kimlikler, aidiyetler, göç edilen yerler üzerinden oluşan hiyerarşik olarak birbirini takip eden çok katmanlı bir yapıya bürünmektedir. Örneğin Diyarbakırlı işçiler, daha uzun sürelerle ve ağır koşullarda daha ucuza çalışmanın Kürt olmakla özdeşleşmiş olduğunu düşünmektedirler. Bir işçiye ait aşağıdaki ifade aynı zamanda etnik gerilimin sınıfsallığını daha net bir biçimde göstermektedir. Diyarbakır'da yaşayan inşaat işçilerine kentin ekonomik kaynaklarının başka alternatifler sunmaması veya sınıfsal hareketlilik olasılığının oldukça düşük olması onları inşaat işçiliğine hapsedmektedir. Bu durumda bir taraftan etnik ayrımcılık inşaat işgücü piyasasını katmanlaştıran önemli araçlarından birisi olurken diğer taraftan işçiler, yaşadıkları kentlerdeki ekonomik yoksunluk nedeniyle bazı katmanlara sıkışmaktadır.

(işçi 6) Diyelim biz dekorasyonun metresini 5 milyona yapıyoruz. Eğer Batıdaki insan 6 milyona yaparsa ona veriyor bana 4 milyona... vermiyor. Onun çalışmasıyla bizim çalışmamız bir olmuyor. Biz sabah altı buçukta iş başı yapıyoruz akşam yediye, sekize kadar çalışıyoruz. Onların adam sekizde evden geliyor. Geliyor kahvaltı ediyor, iş başı yapana kadar saat dokuz oluyor. Zaten saat dörtte de bırakıyor. Adam bir bakıyor iş yürümüyor. İş yürümediği için adam o işi bana veriyor.

Araştırma çerçevesinde görüşülen Diyarbakırlı işçiler, Kürt oldukları için kendilerini diğer yerli işçi topluluklarına göre daha düşük statüde hissetmektedirler. Yukarıdaki ifadelerde de gösterildiği gibi, Kürt işçiler yemek ve barınmanın kendileri için daha kötü koşullarda sağlandığı, şantiyedeki ilişkilerden ve çalışma ortamından dışlanmakta, yok sayılmaktadırlar. Yine bu işçiler daha uzun sürelerle, daha ağır işlerde çalışmak zorunda olduğundan, bu kriterler çok katmanlı işgücü piyasasında en altta olma durumunun önemli belirleyenlerini oluşturmaktadır. Alan araştırması sırasında işçilerle yapılan görüşmelerde, kötü koşullarda yaşamak ve çalışmak, dil bilmemek gibi çeşitli sebeplerle dışlanmak, daha kötü işlerde ve daha uzun sürelerle, düşük ücretle çalışmak son dönemlerde Suriyeli işçilerin konumlarını anlatmak için kullanılmıştır. Sert rekabet koşullarında daha uzun sürelerle ve daha düşük ücretlerle çalışan Suriyeli işçiler yerli işçi gruplarının öfkelerini üzerlerine çekerek, yerli işçi grupları arasında zaten var olan gerilimli ilişkilere dahil olmaktadır. Ancak aşağıda daha detaylı bahsedileceği gibi inşaat işgücü piyasasına yeni dahil olan göçmen grup olmaları, yasal korumadan yoksun olmaları onları yerli gruplar karşısında savunmasız hale getirmektedir.

Görülmektedir ki, taşeronlaşma sistemin inşaat sektörüne düşük ücret karşılığında çalışmaya razı, daha hızlı çalışabilecek, iş güvenliği, barınma gibi

yaşamsal önemdeki konularda oluşacak zafiyetleri problem etmeyecek işçilerin içerilmesinde kritik bir rol oynamaktadır. İnşaat işgücü piyasası sınıfsal dayanışmanın zayıf olduğu, etnisite, hemşerilik, göç etme biçimi, zamanı veya göç edilen yer gibi etkenler üzerinden katmanlaşmış bir yapıya sahiptir. Bu nedenle söz konusu yapıya en son eklenen gruplar en dezavantajlı konuma sahiptir. İşte bu yüzden, savunmasız yeni göçmen grupların inşaat işgücü piyasasına dahil olması, piyasada ücret düzeylerinin sabit kalmasına olumlu bir katkısı olacaktır. Çalışmanın bir sonraki bölümünde inşaat işgücü piyasasına katılan böyle bir “taze kanın” işgücü piyasasının dengelerini nasıl etkilediği ele alacaktır.

İnşaat İşgücü Piyasasında Suriyeli İşçiler

İnşaatın etnik aidiyetler üzerinden çok katmanlı olarak kurulan işgücü piyasasına son yıllarda en alt katmana Suriyeli işçilerin katıldığı gözlenmektedir. Türkiyeli işçilerin yasal hakları veya uzun zamandır bu sektörde çalışıyor olmaktan kaynaklı kurdukları güven ilişkileri, akrabalığa dayalı sosyal ağlarından gelen dayanışmaları ve enformel pazarlık güçleri çalışma şartlarının müzakeresinde onların ellerini güçlendirmektedir. Suriyeli işçiler için ne yasal ne de enformel güvenlik araçlarının varlığından henüz söz edilememektedir. Bu durumda Suriyeliler en savunmasızlar olarak inşaat işgücü piyasasına dahil olmuşlardır.

Türkiyeli işçiler, Suriyelilerin inşaat işgücü piyasasındaki varlığını “işçi ücretlerini düşürmek” merkezli olarak görmektedirler. Nitekim daha önce yapılmış bir çalışmada da Suriyeli göçmen işçilerin Türkiyeli işçilerin yarısı kadar ücret aldıklarını ifade etmiştir (Lordoğlu ve Aslan, 2015). Göçmen işçilerin işgücü piyasasındaki söz konusu etkisi başka ülkelerde yaşanan sayısız deneyimden dolayı da bilinmektedir. Göçmen işçi çalıştırmanın yerli işçi çalıştırmaya göre emek maliyetini azaltmasının iki önemli nedeni bulunmaktadır. Birincisi göçmenler yerli işçilere göre daha düşük ücretleri kabul etme eğilimindedirler. İkincisi de sosyal güvenlik gibi yasal zorunluluklar göçmen işçiler için söz konusu olmadığından işgücü maliyetlerini azalmaktadır (Fellini vd.,2007: 282). Benzer bir durum saha çalışmasında da tespit edilmiştir. Suriyeli işçilerin daha düşük ücretle çalışmaları, daha uzun saatler boyunca çalıştırılmaları, sosyal güvencelerinin olmaması gibi etkenler taşeronların yerli işçiler yerine Suriyeli göçmen işçileri çalıştırmayı tercih edebilmelerine neden olmaktadır. Hatta Suriyeli işçileri kayıt dışı çalıştıran bir taşeron onlara iş vermeyi “yardımcı olmak, yanlarına almak” olarak ifade edip, Suriyelileri bu koşullarda istihdam etmeyi onlara yapılan bir iyilik olarak göstermektedir.

(işçi 21) ...Onların mağduriyetini görüyoruz. Onlar da neticede emek sarf ediyorlar. Gelmişler, göç etmişler yardım etmemiz lazım. Hatta bir iki kişiye de yani burada çalıştırdık, yanımıza aldık, yardımcı olduk. İşsizdir, evine ekmek götürsün, yemek götürsün. İnan ki biz aynı fiyatı verdik. Usta da var

içlerinde ama çok az. Genelde hepsi amele. Burada kolay kolay usta olmazlar çünkü ....sürekli çalışmıyorlar...

Suriyeliler, Kürt işçilere göre daha dezavantajlı konumdadırlar çünkü yukarıda ifade edildiği gibi Suriyeli göçünden önce Kürt işçilerin kendilerini inşaat işgücü piyasasının en alt katmanı olarak tanımlamalarının nedeni diğer işçilere göre daha düşük ücretle, daha uzun saatler boyunca çalıştıklarını düşünmeleriydi. Oysa şimdi Kürt işçilerin kendileri Suriyelilerin daha uzun saatler boyunca daha düşük ücrete çalıştıklarını ifade etmektedirler. Bunun yanında Kürt işçileri çalıştırmak işverenler için yasal zorunluluklardan kurtulmak anlamına gelmemektedir. Aynı zamanda Kürtlerin uzun süredir bu işte olmaları onları bu ilişkiler içinde güçlendirecek araçları edinmelerini de sağlamıştır. Örneğin vasıflı işleri yapabilecek mesleki bilgiye ve deneyime sahip oldukları gibi taşeronlar ve müteahhitlerle karşılıklı güven ilişkileri kurmuşlardır. Örneğin bazı taşeronlar veya müteahhitler daha önce çalıştıkları Kürt işçi ekiplerinin işini iyi yaptıklarını düşündükleri için Suriyeli işçilere göre onlara daha yüksek ücret ödeyip işin kalitesini güvence altına alabilmektedirler.

Yukarıdaki ifadenin son kısmında Suriyeli işçilerin vasıf düzeylerine yapılan vurgunun da üzerinde durmak gerekir. Yine benzer örneklerin bize gösterdiği gibi herhangi bir ülkeye yeni göç etmiş, konuşulan dile henüz yeterince hakim olamayan, geldikleri ülkelerde çalışma deneyimleri sınırlı olan göçmen işçilerin vasıf düzeylerini geliştirmeleri oldukça zordur. Özellikle yeni gelen göçmenlerin vasıfsız işlerde istihdam edilmelerinin en önemli nedenlerinden birisi bıraktıkları ülkelerinde de inşaat işçiliği deneyimine sahip olmamalarıdır (Abdül-Aziz, 2001: 792)². Diğer taraftan göçmenler, özellikle inşaat gibi çalışma sırasında, usta-çırak ilişkisi içinde yürüyen enformel mesleki eğitimin hakim olduğu çalışma alanlarında yerli işçiler arasında çeşitli eksenlerde (akrabalık, hemşerilik, etnisite gibi) kurulmuş ekiplere dahil olmadıklarından vasıf transferini gerçekleştiren enformel mesleki eğitimden uzak kalmaktadırlar. Bu yüzden özellikle kadınlar, etnik azınlıklar gibi dezavantajlı kesimlerin inşaat işçiliğinde vasıf düzeylerini artırabilmeleri ve yüksek ücretli işlere geçebilmeleri formel mesleki eğitim olanaklarının yaygınlığına bağlıdır (Byrne vd., 2005). Araştırma sırasında görüşülen Diyarbakırlı işçilerin Suriyelilerin inşaat işgücü piyasasındaki varlıklarına dair açıklamalarını ağırlıklı olarak düşük vasıflılık, düşük ücret eksenleri biçimlenmektedir. İşçilere göre Suriyeli işçiler özellikle günübirlik ve vasıfsız işlerde yoğunlaştıkları için inşaat işgücünde belirli bir ağırlığa sahip değiller.

² Malezya'da yapılmış söz konusu araştırmaya katılan yabancı göçmen işçilerin sadece %11.6'sı göç ettikleri ülkede inşaat işçisi deneyimine sahiplerdi. Neden Malezya'ya geldiklerinde inşaat işçisi olarak çalıştıkları sorusuna işçilerin en sık verdikleri cevaplar şöyledir: düşük vasıf gerektirmesi (%41.1), inşaat sektöründe çalışan arkadaş ve akrabaların olması (37,9), sektörün işçi talebinin yüksek olması (%34.1), işverenlerin onları çalıştırmaya istekli olmaları (%31.1) (Abdül-Aziz, 2001: 792).

Dolayısıyla yukarıdaki ifadede görüldüğü gibi daha çok “amele” olarak yer aldıkları işgücü piyasasında daha az görünür olmaktadır.

Türkiye’de inşaat işçiliğindeki mesleki eğitim, işçi ekiplerinin kendi sınırları içinde usta-çırak ilişkisi şeklinde yapıldığından Suriyeli işçilere önemli oranda kapalıdır. Ancak yerli işçilerin bir kuşaktan diğerine vasıf aktarmalarına dayanan ve onların aynı zamanda yüksek ücretli işlere ulaşmalarını sağlayan enformel mesleki eğitim düzeni, taşeronların işgücü maliyetlerini azaltma isteğiyle birlikte yeni katılan işçi grupları lehine bozulmaktadır. Bir işçiye ait aşağıdaki ifadede bunu görmek mümkündür. Bu ifadede Suriyeli işçiler kast edilmemiştir. Ancak inşaat işçiliğinin vasıfsızlaşmasını ve işçiler için vasıfları üzerinden kurdukları güvenli alanların işgücü piyasasına yeni dahil olan gruplar tarafından ortadan kaldırılma riskine işaret etmektedir. Dolayısıyla Suriyeli işçilerin henüz usta olmadıkları o yüzden daha düşük vasıflı işleri yaptıklarına yönelik genel kanının, usta olsalar da onlara daha düşük ücret verme eğiliminden bahseden bir sonraki ifade ile birlikte düşünülmesi gerekir. Başka bir deyişle hem inşaat işgücü piyasasının eğilimleri hem de Suriyeli işçilerin daha düşük ücret karşılığında çalışmalarını birlikte düşünüldüğünde yerli işçilerle göçmen işçiler arasındaki çatışmanın daha da derinleşmesi mümkündür.

(işçi 23)...Normalde bir inşaat işçisinin en kötü yevmiyesi yüz milyondan aşağı olmayacak. Şimdi biri veriyor yetmiş, biri veriyor seksen, biri veriyor doksan. Yani vasıflı, vasıfsız diye bir şey kalmamış. Üç ay önce işe başlayanla ben aynı yevmiyeyi alıyorum. Ben yirmi yedi-yirmi sekiz yıldır bu işi yapıyorum. Artık demirin kurdu olmuşuz, dün başlayanla aynı yevmiyeyi alıyorum. Gidip diyorsun bu adam dün başlamış, onu alakadar etmiyor. Kerpeteni eline almış bağlıyor. Tamam mesele bitti...

(işçi 5) Düz amale olarak (çalışıyorlar). Şayet (usta) olsalar dahi diyelim ki bana yüz veriyorlar. Ona elli verirler. Ben şöyle şahit oldum. Geçen sene Viranşehir’de bir spor kompleksinin dış cephe mantolamasını yapıyorduk. Daha önce orada çalışan işçilerin yevmiyesi altmış, altmış beş Lirayken Suriyeliler orada yirmi beş, otuz TL’ye çalışıyorlardı...Zaten iş bulamıyorum ben. Birisi gelip benim şeyime engel olursa. Ben zaten iş bulamazsam bir de o kalkıp geliyorsa sen olsan ne yaparsın.

Hemen yukarıdaki ifadenin son cümlelerinde görüldüğü gibi sürekli olarak işsizlik sorunuyla karşı karşıya olan yerli işçilere yeni bir grup eklenince ortaya çok katmanlı, çok kamplı bir işgücü piyasası profili çıkmaktadır. Avrupa’da inşaat sektöründe yabancı işçi istihdamına odaklanan bir çalışmaya göre şirketlerin yabancı işçi istihdam etmelerinin, emek gücü kıtlığı ve işgücü maliyetlerini minimize etmekten oluşan birbiriyle ilişkili iki nedeni bulunmaktadır (Fellini vd., 2007). Bu koşullarda Avrupa’da inşaat gibi bazı sektörlerdeki bazı işlere artık yerli işçilerin yeterli düzeyde talep göstermemesi bu alanların göçmen işçilere daha fazla açılmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda göçmenler ve etnik azınlıklar inşaat işgücü piyasasının düşük ücretli, düşük vasıflı ve geçici süreli işlerinden oluşan en

alt katmanında yoğunlaşmaktadırlar (Byrne vd., 2005). Oysa Türkiye'nin inşaat sektöründe yabancı işçi istihdamının belirleyici nedeni emek arz kısıtlılığından ziyade işgücü maliyetlerini daha da düşürmektir. Nitekim yukarıda yerli işçiler Suriyeli işçilerin ücretleri yarı yarıya düşüklerini ifade etmektedirler. Elbette bu durumda Suriyelilerin Türkiye'nin inşaat işgücü piyasasındaki konumlarını, gelişmiş ülkelerin işgücü piyasasındaki segmentasyondan ve göçmen/etnik azınlıkların konumlarından farklılaştıran önemli bir nokta hala düşük vasıflı ve düşük ücretli işleri yapmaya hazır yerli kesimlerin işgücü piyasasında bulunmasıdır. Aynı zamanda Suriyelilerin, genel olarak vasıf düzeylerinin giderek belirsizleşmesi ile ilgili işçi ifadelerinde görüldüğü gibi piyasasının kuralsızlığından dolayı daha vasıflı/yüksek ücretli işlere hızla geçmeleri mümkündür. Bir taraftan Türkiye'de yerli işgücü içerisinde hala düşük ücretli/düşük vasıflı işleri yapmaya hazır kesimler bulunmaktadır. Ancak inşaat işçiliğinde deneyimsiz olanların vasıflı işlere girebiliyor olmaları Suriyeli işçiler gibi kesimlerin inşaat işçiliğinin her vasıf düzeyindeki işlerine hızla nüfuz etmeleri korkusunu yerli işçiler arasında yaratmaktadır. Dolayısıyla yine yukarıdaki ifadenin son kısmında olduğu gibi “sen olsan ne yaparsın” sorusu görüşülen işçiler arasında Suriyeli işçilere, daha ucuza çalışmalarını nedeniyle biriken öfkenin ve işçiler arası rekabetin körüklediği inşaat işgücü piyasasında kamplaşmanın nasıl yeniden üretildiğini göstermektedir³. İşçiler, onların yüzünden yerli inşaat işçileri arasında işsizliğin arttığını ve daha düşük ücretlere razı olmak zorunda kaldıklarını ifade etmektedirler. Aşağıdaki ifadelerde görüldüğü gibi, Suriyelilerin, yerli işçilerin ücret düzeylerini ve pazarlık güçlerini düşüren etkileri onları hedef alan toplumsal düşmanlığı ve dolayısıyla şiddeti artırmaktadır.

(işçi 20) Mesela bu Suriye tarafından göç edenler çalışıyor. Bu yüzden şimdi çok insan boşta. Sen alıyorsun seksen, o alıyor kırk. Sigortası da yoktur. Ben ne alıyorsam o da onu alsın. Ben yüz yirmi alıyorum. Ona veriyor kırk milyon en iyi yerde çalışıyor.

(işçi 23) Piyasayı allak bullak etmişler. Daha önce yetmiş liraya çalışan adam, bunlar geldikten sonra yevmiye oldu 20 lira. Adam yirmi liraya çalışıyor.

(işçi 10) Bayağı etkiledi. Onlar geldi (ücretler) düştü. Yetmiş seksene çalışıyorduk. Kırka elliyeye düştü. Yirmi liraya çalışıyorlar. Biz yirmi liraya çalışırsak ne oluyor. Ekmek mi alalım, Eve mi götürelim.

(işçi 12) Bedava çalışıyorlar. Yirmi lira sigara parasıdır.

İşçiler arasındaki kamplaşmanın derinliğini gösteren şeylerden birisi de yerli işçiler arasındaki Suriyelilerin artık ülkelerine geri dönmeyecekleri “korkusudur”.

³ Suriyeli göçmenlerin işgücü piyasasına etkileri üzerine yapılan araştırmadaki görüşmelerin birinde şöyle bir ifade geçmektedir: “...Suriyelilerin kaçak çalışması sosyal huzursuzluk yaratıyor. Yerli işçiler bu konuda yazılı ihbarda bulunuyor. Birçok ihbar bize ALO 170 şikayet hattıyla yapılıyor. Falan inşaatka kaçak işçi çalıştırılıyor şeklinde. İşimizi elimizden alıyorlar şeklinde şikayette bulunuyorlar. Bu ihbarları yapanların çoğu yerli işçiler” (Lordoğlu ve Aslan, 2015: 262).

Aşağıdaki ifadede görülen “*bir daba buradan gitmezler ki*” endişesi, Suriyeli göçmenler/işçiler durumunun geçici bir “sorun” olmaktan çok kendilerinin dışında gelişen, müdahale edemedikleri ama hayatlarını giderek daha fazla olumsuz etkileyeceğini, hatta belki bir gün kendi işlerini onlara bırakmak zorunda kalacaklarından “korktukları” bir geleceğe referans vermektedir. Elbette bu tür endişeler, ülkenin farklı yerlerinde Suriyeli göçmenlere karşı oluşan toplumsal tepkilerden beslenmektedir. Suriyeli göçmenler özellikle tarım, inşaat gibi vasıfsız, emek yoğun işlerde çalıştıklarından, bu tür iş alanlarındaki artan rekabetin ve bunun sonucunda oluşan kamplaşmanın toplumsal gerilimleri besleyen önemli bir eksen olduğunu düşünebiliriz.

(işçi 26) Bu bolluğu görmüşler daha buradan gitmezler ki.

İşgücü piyasasına dair anlatılanların dışında zorunlu göçe referansla benzer göç deneyimleri yaşadıkları için Suriyelilerin durumunu anladıklarını ifade eden işçiler olmuştur. Özellikle saha çalışmasının zorunlu göç sürecinden en fazla etkilenen yerlerden birisi olarak Diyarbakır’da yapılması böyle bir “deneyimlerin karşılaştırılması” durumunun yakalanmasını sağlamıştır. Ancak buradaki esas eksen de “çalışmayıp daha büyük toplumsal sorunlara neden olmalarındansa çalışmalarının daha iyi olacağı” yönündeki ifadeler oluşturmaktadır. Zorunlu göçün yoğunlaştığı dönemde Diyarbakır’ın hızlı kentleşmesinin bir parçası olan sosyal sorunlar işçilerin bu sonuca varmasının nedenidir. Dolayısıyla aslında her iki bakış açısıyla Suriyeli işçilerin varlıkları bir tür “göçmen sorununu” ifade etmektedir.

Diyarbakırlı işçilerin hemen yukarıdaki paragrafta ifade edilen çalışmayıp sosyal sorunlara neden olacaklarına çalışmalarının daha iyi olduğu yönündeki yaklaşımları, başka araştırmaların bulgularına göre de oldukça yaygın bir fikirdir. Hatta başka bir araştırmada görüşmecinin anlattıklarına göre kamu kurumları da bazen benzer bir yaklaşıma sahip olabilirler. Örneğin söz konusu araştırmaya göre bir görüşmeci Valiliğin işverenlerle yaptığı toplantıda “bu insanlar orada burada hırsızlık yapıp suça karışacaklarına kaçak çalışsınlar daha iyi (Lordoğlu ve Aslan, 2015: 262)” gibi bir genel fikrin hakim olduğundan bahsetmektedir. Bu noktada kayıt dışı çalışmakla yasal izinli olarak çalışmak arasındaki farka değinmek gerekir. Başka bir çalışmaya göre Suriyeli mültecilerin işgücü piyasasındaki fiili varlıklarına yasal bir çerçeve getirilmesi hem devletin üzerindeki sosyal yardım maliyetini azaltacak bir etki yapabilir hem de Suriyeli işçilerin elini güçlendireceği için işverenlerin maliyet kaygısıyla Suriyelileri daha ucuza çalıştırma motivasyonlarını azaltabilir. Bu tür düzenlemeler yerel işçilerin ücretlerin düşmesinden kaynaklı mağduriyetlerine de çözüm olabilir (Bidinger, 2015: 244-245).

Ancak bu tür fikirler üzerinden Diyarbakır’da ve genel olarak Güneydoğu Anadolu’da Suriyeli göçmenlerin daha fazla “hoşgörü ile karşılandıklarını” düşünmek yanıltıcı olabilir. Aşağıdaki ifadeden de anlaşılacağı gibi Diyarbakır’da zaten yoğun bir şekilde hissedilen işsizliğe ek olarak yeni gelen göçmen bir grubun

az sayıdaki işlere girmeye istekli olmaları, işçilerin yukarıda bahsedilen endişelerini daha görünür hale getirmektedir.

(işçi 18) İşçiler çok Diyarbakır'da. Şimdi bizim bu bölgede çoğu işsiz adamlar. ...Yatırım yok. Şimdi fabrika olsa. Bu gençler kahvenin köşesinde gezer mi? E ne oluyor. İş yok adam boş kalıyor. Adam mecbur evine ekmek götürecektir. Diyor ben on milyon, yirmi milyon ucuza gideyim. O yüzden Diyarbakır böyle. Şimdi köylerin hepsi göç etmiş şehire gelmiş hepsi işsizdir. Köyünde olsa hayvanlarında, tarlalarında çalışabilirdi en azından.

Dolayısıyla Suriyeliler üzerine daha genel konuşmalarda “onların halinden anlama” durumunun, işgücü piyasasındaki rekabet çerçevesinde yeniden sorulduğunda daha ucuza çalıştıkları için işlerini ellerinden aldıkları/alabilecekleri endişesi öfkeyi daha görünür kılmakta, hemen öncesinde kurulan ortak zemini sarsmaktadır. Gerek işgücü piyasasını oluşturan işçiler, gerek işverenler gerekse de işgücü piyasasını düzenleyici ve denetleyici rolü ile devlet kurumlarının birbirine benzeyen ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla “ülkenin ucuz işgücü havuzu için muazzam bir kaynak” olarak görüldükleri açıktır. Bu kaynak işçilerde artan rekabet, düşen ücretler dolayısıyla öfke ile karşılanırken, işverenler için uzun bir süre faydalanabilecekleri ucuz işgücü havuzu olmaktadır⁴. Devlet kurumları için de asayiş problemi yaratmaktansa kayıt dışı çalışmalarına göz yumularak ve böylece kendi başlarının çaresine bakmalarını bekleyerek daha kolay yönetilebilir kılınan bir gruptur.

(işçi 20) İnsanları rahatsız edene kadar adam orada yirmi beş lira para alıyor. Evine en azından üç beş tane ekmek götürüyor.

(işçi 14) Gariban olduğu için çalışmaları iyidir. Çalışmalar yoksulluk içinde kalsalar kötü şeyler yapabilirler. Çalışmalar bizim için daha iyi. Biz de güç şeyler yaşadığımız için biliyoruz yani. Köyden geldiğimizde on üç nüfus bizdik. Bir de ablamgil kalıyor sekiz kişi de onlardı. Üç odaydı. Eşyalarımızı bir odaya bırakmıştık, iki oda kalmıştı. Ancak oturacak yerimiz vardı. Yaşadığımız için biliyoruz.

Suriyeli işçilerin inşaat işgücü piyasasına girişleri, bu iş gücü piyasasında var olan etnik gerilimlere yeni bir boyut eklemektedir. Yerli işçilerin akrabalık, hemşerilik, etnisite üzerinden oluşturdukları farklı kamplar arasındaki ücret rekabeti işçiler arasındaki etnik gerilimin her zaman gündemde kalmasına neden olmuştur. Tekrar belirtmek gerekirse işçi ücretlerinin işçi grupları arasındaki rekabet ile belirlenmesi bu grupların dayandığı farklı aidiyetleri güçlendirmektedir. İşçilerin anlatımlarına göre etnik aidiyetlerinden dolayı kendilerine iş verilmemekte, dışlanabilmekte veya daha düşük ücretlerle çalışmak zorunda kalabilmektedirler. Bu

⁴ Örneğin aynı araştırmada bir görüşmecinin şöyle bir ifade kullandığı belirtilmiştir: “Suriyeli göçmenler gelmeden önce Gaziantep piyasası, özellikle tarım ve inşaat sektörleri, vasıfsız işgücü bulmada zorlanıyordu. Türkiye’ye gelen Suriyeli göçmenler bu ihtiyacı karşılayarak Gaziantep özel sektör iş piyasasını olumlu yönde etkiledi” (Lordoğlu ve Aslan, 2015: 259).

durum Türkiye’de inşaat sektöründeki işgücünde etnik kökenler üzerinden oluşan var olan hiyerarşik yapının Suriyeli işçilerin girişi ile birlikte biraz daha derinleştiğini göstermektedir. Yani bir taraftan inşaat işgücü piyasasının halihazırdaki kurulma biçimi Suriyeli işçileri, hiyerarşinin en altına iterek, onları bu ilişkiler içinde daha dezavantajlı bir şekilde konumlandırırken diğer taraftan Suriyeli işçilerin daha düşük ücretlerle çalışmaya razı olması yerli işçilerin çalışma koşullarını da kötüleştirmektedir. Suriyeli işçiler daha ucuza çalıştıkları gibi Diyarbakırlı işçilerin “sorun” olarak gördükleri, çeşitli şekillerde ve zeminlerde müzakere ettikleri sosyal güvencesizlik, ücret güvencesizliği, iş güvenliği önlemlerinin yetersizliği gibi konular Suriyeli işçilerin durumunda gündeme dahi gelmemektedir.

İnşaat sektöründe çalışan yabancı kaçak işçiler üzerine yapılmış bir araştırmaya göre inşaat işgücü piyasasının sayısal olarak önemli bir kısmını oluşturduğu tahmin edilen Kürt kökenli işçiler Türkiye vatandaşı olarak yasaların koruması altında olduklarından haklarını savunabilecek durumda iken genel olarak yabancı göçmen işçiler için bunu söylemek mümkün değildir (Toksöz, 2008). Hatta taşeronlar, daha önce bahsedildiği gibi Suriyeli işçileri işe almayı bile iyilik etmek olarak açıklamaktadırlar. Dolayısıyla işverenler için müzakere gücü çok daha sınırlı ve bu yüzden daha elverişli bir işgücü kesimini oluşturmaktadırlar. Bu yüzden Türkiyeli işçilerin sadece ücretleri düşmemekte, çalışma ilişkilerindeki pazarlık gücünü de zayıflamaktadır.

Sonuç

İnşaat işgücü piyasasında Suriyeli işçiler, işçiler arasındaki sınıf dayanışmasının oluşmasını önleyen rekabetin daha da keskinleşmesine neden olmuşlardır. İnşaat sektöründe çalışma ilişkilerini her yönüyle belirleyen taşeronlaşmanın amaçlarından birisinin işgücü maliyetlerini azaltmak olduğu düşünüldüğünde olası bir ucuz işgücü kaynağının bu sektörün işgücü piyasasındaki bütün dengeleri değiştirebilecek bir etkiye sahip olduğu açıktır. Suriyeli işçiler inşaat sektöründe tam da böyle bir etki yapmışlardır. Taşeron zinciri içinde bir alttakine devredilen ve işçiler arasında en düşük ücreti kabul edenin çalışabildiği rekabet koşullarının şimdilik “galibi” Suriyeli işçilerdir.

Taşeron zincirlerin işçilere gelip dayandığı noktada emek gücü sağlayan taşeron vasıtasıyla enformelleşen çalışma ilişkilerinin bu noktada çalışma ilişkilerini belirleyen esas etkenler akrabalık, hemşerilik olmaktadır. İşçiler arasındaki çalışma ilişkilerinin söz konusu kurulma dinamiklerinin şekillendirdiği ve rekabetin de şiddetlendirdiği etnik temelli kamplaşmalara Suriyeli işçiler de eklenmiştir. Bu yüzden zaman zaman daha belirgin bazen de daha fazla gizlenmiş olarak Suriyeli işçilerin varlığı bu işgücü piyasasında var olan etnik gerilime bir eksen daha ilave etmiştir. Temelde “savaştan kaçıp gelen yardıma muhtaç insanlar” gibi anlayışla ve hatta zorunlu göçe referansla benzeşen deneyimlere atfen empatiyle karşılanan Suriyeli göçmenler, işgücü piyasasındaki rekabete dahil olunca bu hisler endişe ve onun beslediği öfkeye dönüşebilmektedir.

Ayrıca taşeronların Suriyelileri işçi olarak çalıştırmalarını bir tür yardım olarak tanımlamaları düşük ücret ve kayıt dışılığı haklılaştırmakta ve bunların neden olduğu eşitsizlikleri derinleştirmektedir. Bu yüzden işçiler arasında rekabetin keskinleştirdiği etnik gerilimlerin daha büyük boyutlarda yaşanmaması için Suriyelilerin çalışma yaşamına dahil olmalarını düzenleyen ve denetleyen sosyal politika müdahaleleri üzerinde düşünmek gerekir.

KAYNAKÇA:

- Abdul-Aziz, A. R. (2001) “Foreign Workers and Labour Segmentation in Malaysia’s Construction Industry”, **Construction Management and Economics**, 19 (8), 789-798.
- Bidinger S. (2015) “Syrian Refugees and The Rights to Work: Developing Temporary Protection in Turkey”, **Boston University International Law Journal** 33(223): 223-249.
- Byrne, J., Clarke, L. ve Van Der Meer M. (2005) “ Gender and Ethnic Minority Exclusion from Skilled Occupation in Construction: a Western European Comparison”, **Construction Management and Economics**, 23 (10), 1025-1034.
- Chiang, Y.H. (2009) “ Subcontracting and Its Ramifications: A Survey of The Building Industry in Hong Kong”, **International Journal of Project Management**, 27, 80-88.
- Eccles, R. G. (1981) “Bureaucratic Versus Craft Administration: The Relationship of Market Structure to the Construction Firm”, **Administrative Science Quarterly**, 26 (33), 449-469.
- Deborah Y.W., G. Ofori (2001) “Subcontracting, Foreign Workers and Job Safety in Singapore Construction Industry”, **Asia Pacific Business Review**, 8(1): 145-166.
- Fellini, I., A. Ferro, G. Fullin (2007) “Recruitment Processes and Labour Mobility: the Construction Industry in Europe”, **Work, Employment & Society**, 21 (2), 277-298.
- Erdoğan M. (2014) “Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması”, Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi.
- Harrff-Tavel, H. ve Nasri A. (2013) “Tricked and Trapped Human Trafficking in The Middle East”, ILO, Beirut, [http://www.ilo.org/beirut/publications/WCMS_211214/lang--en/index.htm](http://www.ilo.org/beirut/publications/WCMS_211214/lang-en/index.htm) (11.02.2014).
- ILO (2009) “Preventing Forced Labour Exploitation and Promoting Good Labour Practices in the Russian Construction Industry”. ILO. http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/publication/wcm_041904.pdf (25.11.2013).
- ILO (2001) “The Construction Industry in The Twenty-First Century: Its Image, Employment Prospect and Skill Requirements”, Geneva, <http://www.ilo.org/public/english/standards/reim/gb/docs/gb283/pdf/tmcitr.pdf> (12.09.2013).
- Jason, A. (2007) “Informal Construction Workers in Dar Es Salam, Tanzania”, ILO, Geneva, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---sector/documents/publication/wcms_160790.pdf (12 09. 2013).

- Krings, T., Bobek, A., Moriarty ,E., Salamonska ,J. Wickham, J. (2011) “From Boom to Bust: Migrant Labour and Employers in the Irish Construction Sector, **Economic and Industrial Democracy**, 32 (3), 459-476.
- Lordoğlu K. ve Aslan, M. (2015) “Beş Sınır Kenti ve İşgücü Piyasasında Değişim: 2011-2014”, **Göç Dergisi** 2(2): 249-267.
- Manu, P.; Nü, A.; David, P.; Suresh, S. (2013) “Mitigating the Health and Safety Influence of Subcontracting in Construction: The Approach of Main Contractors”, **International Journal of Project Management**, 31, 1017-1026.
- Mitiullah, W. ve Wachira, I. N. (2003) “Informal Labour in The Costruction Industry in Kenya: A Case Study of Nairobi”,ILO, Geveva, http://www.ilo.org/wcmstp5/groups/public/@ed_emp/@emp_policy/@invest/documents/publication/wcms_asist_8175.pdf (12.09.2013).
- Olimova, S. ve Bosc, I. (2003) “Labour Migration from Tajikistan”. IOM. http://publications.iom.int/bookstore/free/Labour_Migration_Tajikistan.pdf (28.11.2013).
- Sözen, Z. ve Küçük, M. A. (1999) “Seceondary Subcontracting in The Turkish Construction Industry”, **Construction Management and Economics**, 17 (2), 215-220.
- Toksöz, G. (2008) “Türkiye’ye Yönelik Düzensiz Göçler ve Göçmenlerin İnşaat Sektöründe Enformel İstihdamı”, Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi Kesin Raporu. (Erişim 28 Kasım 2013)
- Üsdiken, B., Sözen, Z. ve Enbiyaođlu, H. (1989) Örgütlerin Sınırları: İnşaat Firmalarında Alt Yüklenici Kullanımı, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Araştırma Raporu, SBE/AD 89-02, İstanbul.
- You-Jie, L. ve Fox, P.W. (2001) “Construction Industry in China : It’s Image, Employment, Prospect and Skill Requirements, ILO, Geneva.
- Wells J. (2007) “Informality in the Construction Sector in Developing Countries”, **Construction Management and Economics**, 25(1), 87-93.
- Winch G.M. (1986) “The Lobour Process and Labour Market in Construction”, **International Journal of Sociology and Social Policy**, 6(2), 103-116.

